

Kvalitativní textové analýzy

ZUR434 Metodologie mediálního výzkumu

Kvantitativní a kvalitativní přístup

- ▶ velmi krátce výhody a nevýhody kvanti - kvali
  - ▶ vysvětlení vs. porozumění
  - ▶ velký vs. malý soubor dat
  - ▶ standardizovaná metoda vs. umění interpretace
  - ▶ kritéria kvality výzkumu
- ▶ kvalitativní techniky sběru dat: hloubkový rozhovor, (polo)strukturovaný rozhovor, focus groups, orální historie/biografie, zápisky
  - ▶ záznam běžných praxí, zpracovatelských n. čtenářských
  - ▶ výpovědi často brány jako srozumitelné a vypovídající, bez nutnosti dalšího rozboru (naturally occurring x generated data)
- ▶ kvalitativní metody analýzy dat: sémiotická analýza, (kritická) diskurzivní a., konverzační a., recepční a., narativní a.
  - ▶ analýza mediálních textů (novinových článků, reklamních plakátů...)
- ▶ v souladu s teoretickými/metodologickými východisky

Kvalitativní textové analýzy: přehled

- ▶ pracovní definice textu: sociální/kulturní produkt, přisuzování významu
- ▶ diskurzivní, kritická diskurzivní analýza
- ▶ kritická analýza metafor
- ▶ korpusová analýza
- ▶ konverzační analýza
- ▶ sémiotická analýza; sociální sémiotika, vizuální sémiotika
- ▶ narativní analýza; motivická analýza
- ▶ žánrová analýza (genre analysis)
- ▶ estetická analýza
- ▶ analýza rámců (frame analysis)
- ▶ kritická hermeutická analýza
- ▶ dispozitivní analýza
- ▶ kvalitativní obsahová analýza
- ▶ kvantitativní narativní analýza

▶ ...

Discourse studies I: předpoklady

- ▶ (kritérium: pohled na sociální jednání, determinovanost sociálního aktéra)
- ▶ **diskurzivní analýza** (John Sinclair, Malcolm Coulthard, Michel Pêcheux; J.P.Gee)
  - ▶ diskurz = struktura přesahující hranici věty; jednotka jazyka (language-in-use, discourse-in-use)
  - ▶ lingvistické hledisko: posun od abstraktních modelů jazyka (sociolingvistika, pragmalingvistika, psycholingvistika etc.)
  - ▶ etnografické hledisko
- ▶ sociální/diskurzivní psychologie (Jonathan Potter, Margaret Wetherell, Robin Wooffitt)
  - ▶ diskurz = konverzace (analýza řeči, struktury argumentace, vzájemného porozumění mluvčích - předpoklad vědomého a intencionálního jednání aktéra)
  - ▶ etnometodologie (konverzační analýza), poststrukturalismus (Foucault)
  - ▶ sociálně-psychologické hledisko

Discourse studies I: předpoklady (pokr.)

- ▶ **kritická diskurzivní analýza** (Norman Fairclough, Ruth Wodak, T. A. van Dijk, T. van Leeuwen)
  - ▶ diskurz = sociální praxe (analýza řeči, struktury argumentace, manipulace – ideologie)
  - ▶ poststrukturalismus, marxismus („kritická“ odkazuje ke kritickému paradigmatu sociologie, nejde o hodnotící pojem)
  - ▶ společné **principy**
    - ▶ konstitutivní povaha diskurzu
    - ▶ diskurz jako sociální praxe (sociální instituce; normovanost)
    - ▶ diskurz a pole moci (diskurz jako disciplinační nástroj; produktivní a represivní moc)
    - ▶ dialektický vztah mezi sociální strukturou a sociálními aktéry
    - ▶ intertextualita a interdiskurzivita
  - ▶ sociologické hledisko (nejkomplexnější: kombinace lingvistické, mikro- a makrosociologické analýzy)

Discourse studies II: témata

▶ CDA

- ▶ politický diskurz; symbolické elity
- ▶ identity politics (osy asymetrie: gender, rasa, sociální třída (etc.); národní i., subkulturní i.,...)
- ▶ rasismus, xenofobie, antisemitismus
- ▶ organizační diskurz
- ▶ mediální diskurz (společenská fce médií; producenti), populární kultura, multimodální diskurz

▶ DA

- ▶ mediální diskurz (recipienti), populární kultura, multimodální diskurz
  - ▶ počítačové hry (video games and learning...)
  - ▶ subkultury, komunity
- ▶ ... hlavní rozdíl je v perspektivě ↑ (tj. CDA akcentuje více symbolickou moc a možnou manipulaci v rámci sociální skupiny, DA klade větší důraz na spolupráci v rámci sociální skupiny)

Discourse studies III: inspirace

▶ studie

- ▶ Norman Fairclough: New labour, new language? (rétorické strategie britské labouristické strany v čele s Tony Blairem)
- ▶ T. A. van Dijk: Racism and the press
- ▶ Ruth Wodak: The discursive construction of national identity
- ▶ J. P. Gee: Women and gaming: the Sims and 21st century learning

▶ závěrečné práce obhájené na KMSŽ

- ▶ Barbora Čapková: Konstrukce feminity ve vybraných pohádkách Walta Disneyho a její proměna v čase
- ▶ Lenka Nováková: Mediální reprezentace otcovství a její proměny v čase
- ▶ Ingrid Longauerová: Mediální obraz Čechov v slovenských periodikách Národné noviny a Slovák počas rokov 1919 – 1938/1939
- ▶ Kateřina Menclerová: Dva diskursy tzv. „sametové revoluce“ (Diskursivní analýza mediální reprezentace změny politického režimu v Rudém právu a Svobodném slovu)

▶ ...

Discourse studies IV: check-up

- ▶ <http://www.youtube.com/watch?v=B39Y0sXqqzk>

- ▶ (rámující otázka: identity muže – ženy; jejich reprodukce n. inovace v rámci pravidel diskurzu)

Kritická analýza metafor I: předpoklady

- ▶ Lakoff - Johnson: Metaphors We Live By (1984)
  - ▶ kognitivně-lingvistický přístup k metafoře
  - ▶ základní teze: metafora není jen prostředkem umělecké řeči, prostupuje celý náš každodenní život: v jazyce, v myšlení, v činnosti; samozřejmost (lexikalizace, sedimentace)
  - ▶ **rámující síla** sedimentované konceptuální metafory, „samozřejmé“ **vyloučení** toho, co do daného rámce nezapadá
  - ▶ příklad: argumentace/spor je válka
    - ▶ To, co tvrdíš, se nedá **obhájit**.
    - ▶ **Napadl každou slabinu** v mé argumentaci.
    - ▶ Jeho kritika **mířila přímo do černého**.
    - ▶ Jeho argumenty jsem úplně **rozmetal**.
  - ▶ zkušenostní báze; kulturně specifické
  - ▶ kategorizace: strukturní, orientační, ontologické metafory (personifikace); metonymie

Kritická analýza metafor II: uplatnění v mediálních studiích

- ▶ **spor** (nevyřešitelný...): metafora ozvláštňuje, oživuje text x simplifikuje text a zatemňuje význam
  - ▶ Co pro vás znamenají metafora v textu? Je rozdíl mezi novinářským a vědeckým textem?
  - ▶ clue: význam označení „kritická“ u CDA = odkaz na ideologii, manipulaci (paradigma kritické teorie)
- ▶ příklady lexikalizovaných metafor v tisku
  - ▶ Ruth Wodak: imigrace jako povodeň
  - ▶ Rainer Hülse: evropská integrace jako návrat domů (homecoming)
  - ▶ Elena Semino: rakovina jako válka x jako cesta
  - ▶ ekonomická krize jako infekce
  - ▶ politická korupce jako rakovina

Kritická analýza metafor III: inspirace

- ▶ Goatly, Andrew. 2007. *Washing the Brain - Metaphor and Hidden Ideology*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.
- ▶ Lakoff, George – Johnson, Mark. 2002. *Metafory, kterými žijeme*. Brno: Host.
- ▶ Musolff, Andreas – Zinken, Jorg (eds.). 2008. *Metaphor and Discourse*. New York: Palgrave Macmillan.
- ▶ Semino, Elena. 2008. *Metaphor in Discourse*. Cambridge: Cambridge University Press.
- ▶ Underhill, James. 2013. *Creating Worldviews: Metaphor, Ideology, and Language*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- ▶ ...

Kritická analýza metafor III: **check-up**

- ▶ („buchta“ v reklamě RWE)
- ▶ https://www.youtube.com/watch?feature=player_embedded&v=wS0iRRDW6uM

Sémiotická analýza

- ▶ zkoumání znaků a struktur, do nichž jsou uspořádány
  - ▶ funkční lingvistika/prážská škola (F. de Saussure, Ch. S. Peirce)
  - ▶ pařížská škola (Barthes, Metz)
  - ▶ sociální sémiotika (Hodge, Kress, van Leeuwen)
- ▶ znak x produkce znaků (sign x sign making)
- ▶ základní analytické koncepty
  - ▶ znak, syntagma – paradigma – komutační test
  - ▶ denotace – konotace – mýtus; metafora - metonymie
  - ▶ ideologie

Narativní analýza

- ▶ naratologie (Greimas, Todorov, Genette, Bremond)
- ▶ sociologie: narativní realismus – narativní konstruktivismus – narativismus; příběh žitý – příběh vyprávěný (identita, paměť...)
- ▶ mediální studia: příběh vyprávěný (mediální obraz) – příběh interpretovaný
- ▶ základní analytické koncepty
  - ▶ fabule a syžet (story – plot, histoire - discours)
  - ▶ autor: empirický – implikovaný; čtenář: empirický – implikovaný – modelový
  - ▶ funkce postav
  - ▶ narativ, uspořádání (chronologické, retrospektivní, rámcové, katenální,...)
  - ▶ fokalizace, vypravěč (ich-forma, du-forma, er-forma; autorský, vševědoucí, oko kamery...)
  - ▶ hloubková struktura

Korpusová analýza I: představení

- ▶ korpus = soubor počítačově uložených textů (v případě mluveného jazyka - přepisů záznamu mluvy)
- ▶ na pomezí kvalitativního a kvantitativního výzkumu (výhody a nevýhody z toho plynoucí...)
  - ▶ velikost souboru (pro srovnání: Baker et al. (2013) pracuje s 50 000 texty – Fairclough (2002) s 50 texty, ALE...)
  - ▶ „close reading“
  - ▶ korpusová analýza x obsahová analýza
- ▶ oficiální korpusy
  - ▶ české <http://korpus.cz/struktura.php>
  - ▶ anglické <http://cqpweb.lancs.ac.uk/>
- ▶ budování vlastního korpusu: nástroje pro analýzu
  - ▶ SketchEngine (<https://ske.fi.muni.cz/login/>)
  - ▶ AntConc (<http://www.antlab.sci.waseda.ac.jp/software.html>)
  - ▶ Wmatrix (<http://ucrel.lancs.ac.uk/wmatrix/>)

Korpusová analýza II: základní pojmy

- ▶ konkordance: shoda, souvýskyt (totéž slovo v různých kontextech)
  - ▶ konkordanční řádky; rozdíly v tématech, v souvislosti s nimiž použita

```
doc#449      romského tábora v rumunské Transylvánii. Romové zde v podstatě žijí na skládce odpadků
doc#449      komunitě funguje normální život? Kolik peněz si Romové vydělají, když odnesou papír a železo ze
doc#449      New York Times. </p><p> Na druhou stranu, Romové tam nejsou bráni vážně ani teď. Musíme
doc#672      napadnout romské etnikum v jeho domech. Romové se však ozbrojili železnými tyčemi a motykami
doc#830      zaznamenala 26 případů. Oběťmi byli nejčastěji Romové a studenti tmavší pleti. K násilným trestným
```

- ▶ kolokace: ustálený souvýskyt několika slov (jaké jiné slovní druhy, jaká konkrétní slova se v blízkém okolí objevují)
- ▶ klíčová slova (Wmatrix: srovnání frekvencí slov ve zkoumaném textu a v referenčním korpusu)
- ▶ klíčová témata (key domains; problém sémantické anotace)

Korpusová analýza II: základní pojmy; zobrazení klíčových slov v cloudu

Key word cloud

This shows up to 100 significant items from the top of the LL profile.
Only items with LL > 6.63 (p < 0.01) are shown.
Larger items are more significant.
Underused items are shown in italics.
Move your mouse over each item to show extra information in a tooltip.
Click on a word to show the concordance.

2020 2050 affordable allow banking banks **believe** better **Britain** budget **businesses** carbon change child
climate create crime cut deficit **democrats** *developing_countries* economy education **emissions**
energy ensure *environment* establish **EU** every **fair** fairness *finances* financial for funding future
give global government health help homes **improve** increase infrastructure *insulate* **introduce** jobs justice **liberal**
local *local_authorities* long-term **manifesto** money *mutuals* need **NHS** our over_time paid pay **people** politics polluting power
protect public reduce *reducing* **reform** *reforming* renewable replace restore review **savings**
schools scrap *seek* services so_that **spending** *state_pension* such_as support sustainability
sustainable *system* target targets tax taxes to *UK* *un* unfair **we will**

Korpusová analýza III: inspirace

- ▶ výborný online kurz <https://www.futurelearn.com/courses/corpus-linguistics>
- ▶ Baker, Paul – Gabrielatos, Kostas – McEnery, Tony. 2013. *Discourse Analysis and Media Attitudes: The Representation of Islam in the British Press*. Cambridge: Cambridge University Press.
- ▶ Baker, Paul. 2006. *Using Corpora in Discourse Analysis*. Continuum International Publishing Group Ltd.
- ▶ ...

Konverzační analýza I: představení

- ▶ východiska
    - ▶ etnometodologie (Harold Garfinkel)
    - ▶ sociolingvistika (Harvey Stacks, Emanuel Schegloff, Gail Jefferson)
  - ▶ zkoumání každodenní (přirozené) konverzace
  - ▶ uplatnění v mediálních studiích
    - ▶ žurnalistika: institucionalizovaná konverzace a její specifika (zpravodajský rozhovor; tisková konference; panelová diskuze etc.)
    - ▶ populární kultura (kombinace CA a DA)
  - ▶ základní analytické nástroje
    - ▶ replika (turn)
    - ▶ střídání replik mluvčích (turn-taking): systém pravidel střídání, překrytí, přerušení
    - ▶ párové sekvence (adjacency pairs)
    - ▶ řazení sekvencí (sequence organization): preferenční organizace, presekvence, vložená sekvence
-
- ▶ 19 opravná sekvence (repair sequence)

Konverzační analýza II: aplikace pro zpravodajský rozhovor (news interview)

- ▶ schematizovaná struktura otázka – odpověď
- ▶ jasné rozdělení rolí
  - ▶ IR (interviewer): zahájení komunikace; nastolování a rámování agendy; kladení otázek; udělování slova; uzavření
  - ▶ IE (interviewee): odpovídání
- ▶ formalizovaná, nikoli soukromá konverzace: omezení
  - ▶ formát otázka – odpověď (Q – A format)
  - ▶ depersonalizované/institucionalizované role
  - ▶ určeno mediálnímu publiku
- ▶ aplikace analytických nástrojů CA

Konverzační analýza III: příklad

▶ nastolování a rámování agendy

- ▶ MV: „Nelitužete toho teď zpětně, vzhledem k tomu, že komunisté se rozhodli tak trochu šalamounsky a podporují jak vás Jiřího Dienstbiera, tak Miloše Zemana?“
- ▶ JD: „Nelituji toho, protože si myslím, že právě s tím mým programem s kvalitními veřejnými službami a nejde jenom o to vzdělání a zdravotnictví, ale třeba i o skutečnost, že je potřeba se postarat o naše seniory, kteří celý život přispívali svým dílem a teď by neměli být necháni na holičkách.“
- ▶ MV: „Pardon, možná si úplně nerozumíme, pane senátore, na co se ptám. Já se ptám na to ...“
- ▶ JD: „My si rozumíme naprosto přesně.“
- ▶ MV: „Ne, pardon, já, dobře, já to budu specifikovat. Vy jste šel do, do sídla KSČM pro jasné vyjádření podpory ze strany komunistů vás jako prezidentského kandidáta. Proč jste to potřeboval mít takto jaksi deklarováno jasně? To si myslíte, že by váš program nedokázal ty voliče u komunistů přesvědčit sám?“
- ▶ JD: Byl to způsob sdělení této části levicových voličů, že o jejich hlasy stojím. A byla to možná nejefektivnější forma, jak o ty hlasy požádat s ohledem právě na můj program.

▶ poznámka k interpretaci

- ▶ **objektivita** jako nestrannost – jako nedůvěra (adversarialness) / diskurzivní změna v koncepci žurnalistiky

- ▶ **split hunting**, hledání nesrovnalostí mezi rétorikou a jednáním (investigativní žurnalistika) x vyvolávání morální paniky, bulvarizace

Konverzační analýza III: inspirace

- ▶ Clayman, Steven E – Heritage, John. 2002a. *The News Interview: Journalists and Public Figures on the Air*. Cambridge: Cambridge University Press.
- ▶ Hutchby, Ian - Wooffitt, Robin. 2008. *Conversation Analysis: Principles, Practices, and Applications*. Oxford: John Wiley and Sons Ltd.
- ▶ Sidnell, Jack. 2010. *Conversation Analysis: An Introduction*. Oxford: Wiley-Blackwell.
- ▶ Ten Have, Paul. 2007. *Doing Conversation Analysis*. London: Sage Publications.

